TIETEENTEKIJÄT

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle, kuuleminen 25.2.2025

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta

Viite: HE 209/2024 vp

Tieteentekijät kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa.

Hallituksen esityksen osalta Tieteentekijät suhtautuu myönteisesti Suomen Akatemian rakenteiden, tehtävien ja nimittämiskäytäntöjen yhtenäistämiseen. Pidämme tärkeänä, että myös jatkossa tutkimusinfrastruktuuritoimikunnassa on edustettuna kunkin organisaation paras asiantuntemus ja strateginen kokonaisnäkemys tutkimusinfrastruktuureista, riippumatta henkilöiden asemasta organisaatiossa.

Tutkimusinfrastruktuurikomitean muutos toimikunnaksi

Tieteentekijät ei kannata esitystä poistaa Suomen Akatemian alaisten toimikuntien, tutkimusinfrastruktuurikomitean ja strategisen tutkimuksen neuvoston puheenjohtajien läsnäolo- ja puheoikeus hallituksessa. Jos nämä poistettaisiin, on varmistettava, että Suomen Akatemian hallituksella on käytössään korkeatasoista ja monipuolista tieteellistä asiantuntemusta, jotta se voi toteuttaa sille laissa määrättyjä tehtäviä.

Akatemiaprofessorien ja -tutkijoiden palkkausta koskevien säännösten kumoaminen

Ehdotukseen kumota säännökset akatemiaprofessorien ja akatemiatutkijoiden palkkauksesta Tieteentekijät suhtautuu varauksella. On huolehdittava, että rahoituksen vastaanottava tutkimuksen suorituspaikka sitoutuu noudattamaan rahoitusehtoja, jotka koskevat mm. tutkijan työajan käyttöä muihin kuin tutkimustehtäviin, palkkausta ja muita tutkijan toimintaedellytyksiä. Pidämme tärkeänä, että näiden rahoitusinstrumenttien jatkuvuus turvataan.

Säännös Suomen kansallisen turvallisuuden ja kansainvälisten velvoitteiden sekä ulko- ja turvallisuuspoliittisten linjausten huomioimisesta

Lausuntokierroksen jälkeen hallituksen esityksen säännöslisäykset ovat saaneet huomattavasti velvoittavamman sanamuodon siten, ettei Suomen Akatemian toiminta saa olla ristiriidassa kansallista turvallisuutta koskevien näkökohtien kanssa. Säännöksen periaatteet ovat sinänsä kannatettavia, mutta ehdotettu muotoilu jättää liikaa tulkinnanvaraa. Myönnämme tärkeäksi sen, että suomalaisella tutkimusrahoituksella tehtävä tutkimus ja sen tulokset eivät päädy sellaiseen käyttöön, joka vaarantaisi Suomen kansallisen turvallisuuden. Suomen Akatemialla tulee olla mahdollisuus olla rahoittamatta hankkeita, joihin liittyy selkeästi kansallista turvallisuutta vaarantavia elementtejä.

Suomen Akatemian arviointikriteerien tulee kuitenkin olla läpinäkyviä ja perustua ensisijaisesti hakemusten tieteellisen laadun arviointiin, joka varmistetaan riippumattomalla kansainvälisellä arvioinnilla. Akatemian kansainväliset arvioijat tuskin pystyvät ottamaan huomioon Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisia linjauksia hakemuksia arvioidessaan. Mielestämme tällainen arviointi kuuluu turvallisuusviranomaisille, ei Suomen Akatemialle.

Säännösehdotukset sisältävät tieteen vapauden kannalta ongelmallisia elementtejä. Suomen Akatemiasta annetun lain ohjaavana periaatteena tulee olla korkealaatuisen tieteellisen tutkimuksen edistäminen. Tieteen vapauden turvaamiseksi Suomen Akatemian tehtäviin ei tule lisätä kirjauksia, jotka johtavat erilaisten poliittisten linjausten tai päämäärien edistämiseen tai ennalta rajoittavat joidenkin tutkimusaiheiden mahdollisuutta tulla rahoitetuksi. Akatemian toiminnassa pitää olla mahdollista ottaa kansallinen turvallisuus huomioon, mutta se ei saa rajoittaa tieteen vapautta.

Perustuslain mukaan tieteen ja tutkimuksen vapaus on turvattu. Myös hallituksen esityksessä on todettu, että tieteen harjoittajalla oikeus valita tutkimusaiheensa ja -menetelmänsä. Silti ehdotettu muotoilu on altis väärinkäytöksille ja riskeeraa esimerkiksi ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan kohdentuvan vapaan tutkimuksen, sillä kriittiset näkökulmat voitaisiin tulkita kansallisen turvallisuuden vaarantamiseksi.

Sen sijaan **tutkimuksen turvallisuus on mahdollista määritellä tarkkarajaisesti**, ja näin on tehty Euroopan Unionin suosituksessa (Euroopan unionin neuvoston suositus tutkimuksen turvallisuuden parantamisesta (C/2024/3510), 23.5.2024). Katsommekin, että Suomen Akatemiasta annetun lain muuttaminen tulisi tehdä Euroopan unionin suosituksen ja siinä esitetyn tutkimuksen turvallisuuden määritelmän mukaisesti.

Kannatamme Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry:n esittämää muotoilua: ”(2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja) **tehtäviä hoitaessaan Suomen Akatemian tulee edellyttää, että tutkimuksen turvallisuus ja siihen kohdistuvat riskit tutkimushankkeissa, tutkimusyhteistyössä ja tutkimustulosten hyödyntämisessä otetaan asianmukaisesti huomioon.**”

Lisätietoja:

Nina Hahtela, toiminnanjohtaja
Tieteentekijät

Miia Ijäs-Idrobo, erityisasiantuntija

Sivistysvaliokunnan kutsumaan asiantuntijakuulemiseen 25.2.2025 osallistuu Tieteentekijöiden puolesta erityisasiantuntija Miia Ijäs-Idrobo.